

El moviment obrerista català (1901-1939)*

per J. Vicens i Vives

I. CONSIDERACIONS GENERALS

a. Dinàmica de l'economia catalana

No podem ni tan sols apropar-nos a l'estudi del moviment obrer a Catalunya en el segle xx si no parem esment en la dinàmica de la vida econòmica. L'historiador no pot dissociar conjuntura econòmica i conjuntura social, per bé que en el període que considerem el parallelisme entre l'una i l'altra no sigui tan vistent com durant la centúria anterior, en règim de pura economia de mercat i d'abstenció governamental. Fins al 1917 continua la tendència liberal del segle xix; després l'economia i els moviments socials marxen més desaparellats, sobretot perquè aquests darrers s'encadenen a una mística revolucionària que no s'entrelliga amb la situació provocada pels cicles econòmics (àdhuc, com veurem, quan esclatà la crisi del 1929).

1. *El redreçament (1898-1911)*: A Catalunya el segle xx s'inicia sota auspicis força complexos. És massa senzilla la teoria de la paralització de la indústria catalana per l'ensulsiada de les exportacions a Cuba i a Puerto Rico. La veritat és tota una altra. Del 1896 fins al 1911 el món econòmic coneix una fase de redreçament, a preus alts, que es reflecteix a Catalunya amb un cert encariment de la vida, però amb un estímul industrial per a atendre les necessitats de consum del camperol hispànic. Sobre aquest cicle internacional a l'alça —llevat de la depressió intercíclica de 1907-1909— se sobreposen les conseqüències de la política regeneracionista imposada pel ministre Villaverde el 1899 —estabilització pressupostària, restricció de crèdits, política de pressió fiscal—, les quals conduïren, de moment, a la protesta de la burgesia en el famós «tancament de caixes», i després a la protesta perseverant dels elements obrers, damunt els quals recaigué, en definitiva, de refer el país del desastre colonial. Hi ha, a més, un altre factor: l'adopció del programa proteccionista (1906), que acabà d'estintolar la indústria tèxtil i donà noves possibilitats als elements emprenedors del país, en els camps de les activitats més modernes, com la química (Cros, 1904), l'electricitat (Barcelona Light & Power Traction, 1911) i l'automobilística (Hispano-Suiza, 1909).

* L'equip de «Recerques» es complau en donar a la llum pública aquest treball inèdit de Jaume Vicens i Vives, escrit poc abans de la seva mort, i que era la ponència que aquest va preparar per al seminari sobre *Alguns aspectes de la vida obrera a Catalunya*, tingut al monestir de Montserrat, els dies 12 i 13 de març de 1960. La publicació d'aquest text ha estat possible gràcies a la amabilitat de la seva vídua Roser Rahola i a les gestions fetes pel seu fill Albert Vicens.

2. *L'eufòria de guerra*: La segona etapa comença una mica abans de la Primera Guerra Mundial i s'allarga fins a la crisi de 1920-1922 —assenyalada a Catalunya per la fallida sensacional del Banc de Barcelona—. La represa del 1911, bon xic contrariada per dos anys de males collites, s'entroncà amb les comandes dels països belligerants. Després d'uns mesos inicials de desorientacions, començà el gran període de profits de guerra. Aquests es revelen en les xifres de l'exportació de teixits de cotó (1913: 6.000 tm; mitjana 1917-1919 = 16.400 tm) i de llana (1913: 315 tm; mitjana 1917-1919 = 6.400 tm). Els afers foren fabulosos. La riuada d'or permeté de fer progressar l'establiment de les centrals pirinenques i de procurar noves disponibilitats a la indústria catalana. L'augment del ritme econòmic i l'afluència d'argent desfermà una ràpida onada d'alça de preus: l'índex de la moneda a Barcelona passà de 100 el 1913 a 223 el 1920. És a dir, que en cinc anys la pesseta perdé més de la meitat del seu valor adquisitiu. Això explica l'abrivada de descontentament social que esclatà aquells anys.

3. *La crisi de 1920-1923*: Al període d'eufòria de la guerra succeí una crisi de reajustament, ja definida pels especialistes. La cosa no hauria tingut importància si a Catalunya no hagués agafat la gent per sorpresa. De manera que les seves conseqüències foren molt més greus que a l'estranger i expliquen la duresa de la lluita social a Barcelona. Es desfermà a mitjan 1920, de manera brusca, i comportà superproducció, paralització dels afers, acomiadaments, fallides, etc. Els preus també flexionaren i caigueren a la cota 170, amb avantatge per als salaris reals; però com que aquests continuaven molt baixos, d'aquí que el procés regressiu no exercís influència en el moviment social de conjunt.

4. *La inflació daurada, del 1923 al 1929*: La crisi de potsguerra desaparegué justament al final del 1923, quan s'installà al país el govern de la Dictadura militar. La recuperació del capitalisme als Estats Units, a Anglaterra i a França correspongué a un moment de puja de la conjuntura, però també a l'aplicació de mesures inflacionistes arreu del món (obres públiques, vendes a terminis, etc.). Els daurats anys vint foren un engany per a Catalunya, perquè la indústria tèxtil decaigué al nivell de pre-guerra i començà a plantejar-s'hi el problema de renovar-se o esllanguir-se a poc a poc, mentre les quantitats estalviades durant la Primera Guerra eren invertides a l'estranger (CHADE) o bé esmerçades a fomentar programes de pur embadocament públic (Exposició Universal de Barcelona). Els preus oscil·laren cap a la baixa amb una certa regularitat (1928 = 162, 100 el 1913).

5. *La gran crisi del 1929 al 1936*: Al món s'esdevingué, des del 1929, la gran crisi en què naufragà el capitalisme clàssic i es preparà el triomf del feixisme: s'incubà la Segona Guerra Mundial. A Catalunya la crisi tingué una repercussió lleu. Només en foren afectats greument el ram metallúrgic i el portuari. En canvi, el tèxtil es beneficià de l'augment de salaris al camp andalusí i de dues collites prodigioses per treballar amb un ritme que feia temps desconeixia. El 1935 produí tres vegades més de fibra (1.932 tm) que el 1929 (684). També altres indústries de consum seguiren aquesta contradictòria expansió. Per tant, la crisi econòmica general del 1929 no justifica a Catalunya el clima de subversivisme social de l'època.

6. *La gran inflació*: La Guerra dels Tres Anys (1936-1939), seguida de la Segona Guerra Mundial, desfermà arreu del món una gran inflació, gairebé ininterrompuda. A Catalunya els períodes més característics d'aquest procés són 1945-1947, 1950-1952 i 1955-1957 (augment de l'índex de preus, respectivament, 500-704, 952-1.223 i 1.380-1.756). Hi ha relació entre aquestes etapes alcistes i els moviments de massa de Barcelona.

b. *Dinàmica de la població: les immigracions*

La minva del desenvolupament de la població autòctona catalana pervé dels darrers decennis del segle XIX. El tombant ens el dona el cens del 1886. Des d'aquell moment, i a imatge de França, comença per a Catalunya una llarga etapa de maltusianisme. Maltusianisme demogràfic comporta afebliment econòmic, i, sobretot, polític i espiritual. Aquest factor és el de primer rengle per a explicar-nos els moviments socials del segle XX. La manca de naixements i, per tant, de mà d'obra, justifiquen la immigració massiva a partir de la Primera Guerra Mundial.

Ben cert, la població de Catalunya passa d'1.966.000 éssers el 1900 a 2.791.000 el 1930 (i 2.890.000 el 1940); ben cert que la proporció de la seva població en el total de l'estat espanyol també augmenta, esdevenint 11,17 per cent el 1940 respecte al 10,5 per cent al començament del segle (però compareu entre el 8,1 per cent del 1797 i el 10,5 del 1877). Però aquestes xifres no enganyaren ni els contemporanis. La davallada de la natalitat (1886, 31,2 per mil; 1910, 25; 1931, 18,5), a penes compensada per la de la mortalitat, situà Catalunya en el penúltim lloc europeu quant a augment vegetatiu; al seu darrera, només hi anava França, el país que havia inculcat la seva dèria anticoncepcionista als empordanesos, i després als altres catalans. Llevat dels baleàrics, el 1931 Catalunya ocupava el darrer lloc a Espanya pel creixement vegetatiu (Andalusia, 14,6 per mil; Catalunya, 3,4).

La diferència entre l'augment natural i l'augment total ens dona idea de la penetració de les masses d'immigrants a Catalunya durant el segle actual. El XIX havia conegut, possiblement, dues grans onades immigratòries: les de l'època de la «febre de l'or» i la de la «primera Exposició». Després, durant el període d'estabilització del 1900 al 1910, hi hagué un període de calma: anyalment s'establiren a Catalunya menys de 3.400 individus procedents d'altres zones d'Espanya. En canvi, l'expansió econòmica de la Primera Guerra Mundial i d'inflacionisme de la Dictadura (obres públiques, «segona Exposició») llançaren als ribatges de Barcelona i altres ciutats catalanes una mitjana anual de 20.000 homes durant el decenni 1910-1920 i de 32.000 durant el següent. En un mot, en menys de catorze anys la població catalana s'incrementà amb mig milió de persones. Aquest fet alterà tots els pressupòsits demogràfics, econòmics i polítics i, de faisó particular, els de tipus social. Catalunya es revifà biològicament amb sang estranya (gran *boom* de naixements entre el 1919 i el 1926); però això li costà la pèrdua de la seva carta política en el període 1931-1939.

La primera gran onada immigratòria del segle XX —la segona és la que comença devers el 1948— afectà de manera especial Barcelona, les aglomeracions i barrades de la rodalia i algunes altres ciutats industrials. Les comarques de Girona, Lleida i Tarragona, mancades de moment d'atractiu per a l'immigrant,

restaren incontaminades. El mig milió d'habitants que guanya Catalunya entre les dades esmentades ho és a profit de la província de Barcelona, sobretot de la seva capital, que creix monstruosament i perillosament.

És molt possible que a la base humana d'aquesta onada immigratòria, cap allà els anys 1915 i 1916, s'hi trobin els aragonesos, els quals havien dominat el corrent demogràfic cap a Catalunya des del començament de segle. Però des de les grans obres de l'època inflacionista es desencadena un nou moviment: el dels murcians i almeriencs, que aconsegueix la màxima intensitat entre el 1929 i el 1933. Aquesta última fase emigratòria no havia de tenir gaire repercussió en els esdeveniments socials de l'any 1931 endavant. L'equip que els dirigiria seria, sobretot, aragonès.

II. EL GÈNERE DE VIDA DE L'OBRE

No posseïm un estudi modern i seriós de la situació de la vida obrera a Catalunya entre el 1900 i el 1940. Aquesta tasca seria molt ben rebuda, perquè esclariria les relacions entre dinàmica econòmica i moviment social, les quals es realitzen, des del punt de vista psicològic, a través de l'ambient en què l'obrer viu, menja, llegeix i es distreu. Efectivament, s'ha palesat que no hi ha una pura reacció mecànica entre treball, cost de vida i salari mínim vital, sinó que tot s'entrelliga mitjançant factors humans i socials a vegades difícils de destriar, però el pes de gravetat dels quals recau en el clima de la fàbrica, de la llar, de la taverna i de l'ateneu.

Aquesta deficiència de la nostra informació està en part palliada per un treball sobre la vida dels obrers a Barcelona entre el 1900 al 1910, o sigui en el moment de formar-se la «consciència proletària» de la generació del 1901. Es tracta d'una monografia de llicenciatura, escrita per M. J. Sirera i Oliag. En resumeixo aquí les principals conclusions, moltes de les quals només són provisionals.

a. Població i habitatge

Respecte a una població de mig milió d'habitants, Barcelona n'incloua uns 160.000 éssers actius: 2.000 del sector primari (camperols i hortolans del Pla); 90.000 del secundari; i 34.000 del terciari. Entre els segons, potser hi podrien figurar 18.200 individus sense indicació especial (peonatge d'indústria i de comerç) i entre els tercers, 14.000 persones col·locades en el servei domèstic. La massa de xoc de l'obrerisme barceloní és integrada per 55.000 treballadors tèxtils, 14.000 obrers de la construcció, 5.000 metallúrgics. Els dependents formen un bloc important, però no socialment: 18.000 persones (a les quals es podria afegir, per raons de similitud social, altres 7.000 del ram del vestir). Els transportistes són uns 4.000, també gent de xoc.

Com es pot veure hi ha un subproletariat força considerable, però no exagerat, perquè només representa el 20 per cent del cens laboral. És el moment de contracció i no hi ha allau immigratòria. Respecte a la divisió per sexes

i edats, dels 160.000 treballadors 100.000 eren homes, 35.000 dones i 21.000 infants (13.000 i 8.000, respectivament).

Aquesta gent vivia com podia. A Barcelona hi havia 33.777 allotjaments (baixos, pisos, etc.), dels quals se n'habitaven 31.844. Com sigui que el nombre de famílies era de 124.000, resultava que a cada allotjament pertocaven quatre famílies. Aquesta xifra és esparveradora, més si ens adonem que hi havia una part de la població que no coneixia el problema dels rellogats. Les xifres ens indiquen que la major densitat obrera s'esqueia a la Barcelona antiga, on encara vivien 300.000 barcelonins. Des del 1900 al 1910 hi ha un fenomen de desconcentració i els obrers tiren a establir-se cap a les barriades, seguint moltes vegades el desplaçament de la fàbrica. De manera que devers el 1910 la distribució de la població obrera a Barcelona resta establerta d'aquesta manera:

a) *Barriades obreres*: En primer lloc, la dreta de la Rambla (districte cinquè), tenint com a eix de concentració el Paral·lel. Després, Gràcia, Sants, el Poble Nou, Sant Martí i Sant Andreu. Cal dir que, en aquestes barriades, la gent que procedeix de la Barcelona antiga conflueixen amb els immigrants ja col·locats.

b) *Barriades de subproletaris*: Encara que sigui difícil d'avaluar el nombre de miserables i de llurs aixoplucs —que l'eufemisme burocràtic de l'època qualifica d'*albergues*—, es pot reconstituir versemblantment les àrees on s'estableixen: a) el front de mar, des de Montjuïc al Poble Nou (on es reconeix, oficialment, l'existència de 300 *albergues*); b) Montjuïc i el Poble Sec; c) les Corts de Gràcia, i d) Sant Andreu de Palomar.

La vida d'aquesta gent era encara més dura pel fet de la inexistència de les instal·lacions urbanístiques mínimes. La creixença de Barcelona havia estat tan ràpida que tot hi era deficitari: clavegueres, serveis d'enllumenat, carrers, etc. Només amb el temps es redreçà quelcom la situació. No obstant això, des d'aquells dies han restat quatre ciutats ben determinades i no fusionades: la vella, lliurada als immigrants; la burgesa de l'Eixample; la menestralia, d'alguns pobles del Pla incorporats a la ciutat, com Gràcia; i la proletària. Aquesta manca d'integració explica el desenvolupament d'un sentit discriminatori, sobretot en els obrers: l'odi a la ciutat dels rics (heus ací un tema de meditació).

b. Educació i aprenentatge

El nivell cultural de la massa obrera barcelonina és molt baix. Ens ho palesen les estadístiques d'analfabetisme. Els barris obrers que abans hem esmentat dupliquen les xifres dels qui no saben ni llegir ni escriure a les barriades riques de la ciutat. El front marítim, el 1909, té proporcions de 47,60 i 56,83 per cent (Montjuïc i Barceloneta-Somorrostro, respectivament); Sant Martí i Sant Andreu, Sants i el Poble Sec inclouen percentatges de 46 a 56,74. En canvi, a l'Eixample (amb Gràcia), la caiguda és vertical (23 a 28 per cent, i encara ho seria més sense comptar-hi el servei). El fill de l'obrer pràcticament no posseeix cap recurs per a instruir-se, malgrat les lleis que feien l'ensenyament gratuït i obligatori (1901) i la que obligà les fàbriques (1900) a instal·lar escoles per als aprenents i els fadrins. El 1902 les escoles privades i públiques (n'hi havia 94) donaven instrucció a 13.000 minyons (menys de la meitat dels cens escolar). Una de les empreses cabdals de la generació del 1901 fou, precisament, remeiar aquest greu

defecte mitjançant la creació d'escoles municipals: s'hi avingueren (1907) regionalistes i lerrouxistes. Per la seva banda, la Diputació de Barcelona maldà per fer assolibles a l'obrer els avantatges de la formació professional. Amb tot i això les diferències d'instrucció es mantingueren. Cal parar esment que els treballadors nascuts entre el 1900 i el 1910 tenien de deu a vint anys arran del conflicte de la Canadencia i de vint-i-sis a trenta-sis arran de l'esclat revolucionari.

c. Treball, horari i sous

El treball s'efectua en condicions desagradables. El centre de la vida obrera continua essent la *quadra*, nom simbòlic. És un local generalment mal il·luminat, mal ventilat i esquifit, on per força les malalties i els accidents són els veritables amos. A la fàbrica o a l'obrador sotja la tuberculosi: és una malaltia de pobre, perquè tan bon punt hi ha una crisi de feina, les defuncions augmenten ràpidament (1907-1909, per exemple); a tot arreu vigila el tifus: és una malaltia de la incúria municipal, la «vergonya» de Barcelona. A més, comptem-hi el raquitisme i l'anèmia entre els aprenents. Respecte als accidents de treball, malgrat la legislació aprovada, ningú no la compleix. El percentatge, molt elevat, augmentava tot just es desenvolupava un moment d'expansió que induïa l'empresari a col·locar més mà d'obra. Del 1900 al 1910 la xifra d'accidentats l'any no baixa mai de 4.000, amb màxims de 5.800, 6.300 i 5.900 els anys de feina (1903, 1906 i 1907, respectivament). En un cert moment la fàbrica podia esglaiar.

Més preocupació donava el sistema de contracte laboral, no recolzat per cap acord oficial o sindical. L'obrer no tenia cap mena de protecció ni seguretat. En aquest aspecte, l'anarquia de la selva. Els uns donaven feina a hores, els altres a preu fet, uns tercers a domicili. Les retribucions variaven segons les temporades. L'horari de treball normal era d'onze a dotze hores (una llei del 1902 havia prohibit que se'n treballessin més d'onze), encara que en alguns rams, després de guanyar una vaga, es fixessin horaris de deu i àdhuc de nou hores. Però això no ha d'enganyar-nos. En un estat de semicol·locació com el d'aquest decenni, al costat de l'obrer hi havia una massa de subproletaris disposada a vendre's llur força de treball a bon preu pel sol fet de poder menjar. I, a més, el treballador no podia viure amb el seu sou. Havia de fer hores extraordinàries. Aquestes donaren lloc a moltes reclamacions, perquè es pagaven a sobre preu amb un augment del 15 i 50 per cent (passant de dues hores, el doble). Però molts amos les regatejaven, i les defraudaven.

La taula de sous era també variadíssima. Agafant un terme de comparació bàsic, direm que el manobre del ram de la construcció cobrava dues pessetes de jornal; l'oficial fuster, quatre; l'oficial metallúrgic, 4,5. L'Oficina de Treball de Washington publicà el 1900 una comparació dels sous dels obrers de les principals ciutats dels Estats Units amb algunes de les capitals europees. En resulta que a Barcelona la mitjana del jornal de dotze grups era de 4,10 pessetes, la meitat del de París o Londres i la quarta part del de Nova York o San Francisco; en canvi, era lleugerament superior al de Lieja, a Bèlgica. Com sigui que aquestes comparacions només són de magnitud i no representen la definició del salari efectiu —que es mira amb la capacitat efectiva d'adquisició del diner—, hem de procedir a determinar el que un jornal podia absorbir quant a l'alimen-

tació, la indumentària i l'habilitació. Les conclusions, com pertot arreu, són les següents: on treballava una sola persona era impossible que atengués, ni de molt, al bon estament de muller i dos fills (dèficit previsible mitjà: 18 pessetes mensuals). Per anar bé, havien de treballar pare, mare i noi gran, i encara dedicant al nodriment el 75 per cent dels ingressos.

No tenim dades exactes per a determinar el salari efectiu real en el decenni que considerem. El parer dels obrers era que la capacitat adquisitiva havia baixat un 40 per cent. De fet, l'augment no havia estat tan considerable: de 996 pessetes l'any el 1900 a 1.021 el 1905 i 1.168 el 1910, o sigui un 11 per cent. A més, hem de tenir present l'atur forçós, que feia que molts obrers s'empenyessin o anessin a emmanllevar diners per no morir-se de gana. Per això fou rebuda sarcàsticament la llei del primer de març de 1904 instituint el descans dominical obligatori. Un obrer, sense un ral a la butxaca, deia, en un acudit del diari «La Ilustración Obrera», assegut en un banc qualsevol suburbial: «Avui em sento burgès.»

d. *Mentalitat*

És difícil de destriar quina és la mentalitat obrera específica en aquest decenni. Hi ha un valor que dominà l'escena: l'obrer és passiu i no té entusiasme. No obstant això, s'exerceixen damunt seu pressions poderoses que a poc a poc el mobilitzen, adesiara a través de la premsa, adesiara de la predicació en mítings i de l'exemple de les vagues. Tota la premsa que llegeix o li és llegida té un denominador comú: l'anticlericalisme («La Publicidad», «El Diluvio», «La Huelga General», «El Productor», etc.). Des del 1901 hi ha una topada violenta entre les masses obreres i la clerecia, que aquesta no sap com endegar. Li manquen elements. De les parròquies barcelonines, setze estan ancorades al centre de la ciutat vella; onze repartides per les barriades. Els instruments del catolicisme social, com Acció Social Popular i els Ateneus Catòlics Obrers, són mirats amb desconfiança, i això tant per les característiques dels obrers que s'hi apleguen —en general, esquirols— com pels patrons que patrocinen l'obra, que en general figuren, no essent-ho, com a catòlics practicants.

Després de l'anticlericalisme, l'obrer odia el burgès, o sigui no necessàriament l'amo, sinó els rics i poderosos. Aquest ressentiment és desenvolupat per l'apoliticisme dels anarquistes, i trobarà una justificació definitiva quan la petita burgesia republicana de Barcelona els defraudi al bell mig de l'acció revolucionària del 1909. Entre les dues ciutats ja no hi haurà entesa possible, més que sota els fusells de la guàrdia civil.

Hi ha un moviment intermediari: els de l'Ateneu Català de la Classe Obrera. Però només agafa una petita minoria. La resta dels obrers amb neguit es forma en els clubs, Cases del Poble radicals i, sobretot, en els sindicats. És en aquests locals on s'aplegaran finalment els anarquistes i els sindicalistes.

III. DINÀMICA SOCIAL (1901-1939)

Les grans etapes i llur caracterització

El moviment obrer català des de la vaga del 1901 al final de la guerra civil el 1939 es pot dividir en dues grans etapes, separades per la crisi del 1917, data importantíssima per a la història del món i molt significativa per a Catalunya. Fins aquell any els proletaris cercaran unes reivindicacions socials concretes i una estructura que els les garanteixi; des d'aleshores, aspiraran a un capgirament de la societat tal com els hi estimula el triomf de la revolució bolxevic a Rússia.

La primera etapa es pot subdividir en dues, aquesta vegada separades pel cim de la Setmana Tràgica. Entre el moviment anterior i posterior als fets del 1909 hi ha la considerable diferència del desenvolupament i arrelament del sindicalisme cenetista. La història d'aquest és gairebé la història del moviment social a Catalunya durant la segona etapa, la qual comprèn tres períodes ben definits. Del 1917 al 1923, la lluita armada entre confederals i les forces de repressió; del 1923 al 1930, règim de silenci sota la Dictadura; del 1930 al 1939, preparació sistemàtica i descabdellament de l'acció revolucionària.

a. *De la vaga general del 1901 a la Setmana Tràgica*

En descriure els moviments socials a Catalunya gairebé només es para esment en el que s'endevingué a Barcelona. Aquesta és una de les més greus errades que es cometen en aquest camp d'estudis, perquè si la capital donà ressò a l'acció dels proletaris catalans, ben sovint aquests foren els que imposaren el to dels esdeveniments. D'altra banda, les consignes donades per Barcelona tingueren més força a les comarques que a la mateixa capital. Aquests fets plantegen l'exigència d'empènyer ràpidament la nostra coneixença d'història social contemporània.

El segle comença amb una certa tranquil·litat social. El procés de Montjuïc (1897) ha posat a la mateixa fila anarquistes i caps societaris, amb la qual cosa es prepara la confusió entre els uns i els altres; però, de moment, les masses barcelonines, mancades de caps, deixen de manifestar-se. La majoria de les societats de resistència foren dissoltes i les subsistents —entre elles la veterana Tres Classes de Vapor— es replegaren en una prudent expectativa. També l'anarquisme perdé moltes agalles: la teoria de la violència com a sistema per a subvertir l'ordre social restà arraconada. A poc a poc, a través de les planes d'«El Productor», de Leopold Bonafulla, i de «La Huelga General», d'Anselmo Lorenzo, l'anarquisme s'esllavissa cap a admetre la teoria obrera de la vaga redemptora.

El nucli més actiu del societarisme català es manifesta aquells dies a les comarques tèxtils del Ter, on funcionava una Unió Comarcal d'Arts i Oficis, més o menys inspirada per obrers llibertaris. S'atribueix a aquesta societat, juntament amb grups andalusos, riojans i madrilenys, la idea de reviscolar de les seves cendres la vella Federació de Treballadors de la Regió Espanyola. En efecte, del 13 al 15 d'octubre de 1900 es reuniren a Madrid 150 delegats per

a fundar la Federació de Societats Obreres de la Regió Espanyola, de marcada tendència antiautoritària. La consigna que prevalgué en el congrés fou la de desenvolupar el moviment vaguístic i anar a la vaga general amb totes les seves conseqüències. Efectivament, els tres anys que seguiren foren d'efervescència social a tot Espanya i de manera particular a Catalunya, a causa de la crisi de treball i a la política d'estabilització econòmica del govern.

La ratxa d'acomiadaments, començada al final del 1899 i prosseguida el 1900, féu que l'any següent es presentés sota signes molt poc favorables per a la pau social a Catalunya. Els obrers de la conca del Ter iniciaren l'acció amb una vaga de 7.000 treballadors, que tingué com a epicentres Manlleu i Torelló. Aquesta agitació prengué a Barcelona de dues maneres: estimulants la vaga dels conductors de tramvies —la qual cosa causà la perplexitat de la burgesia—, que s'estengué de manera progressiva i esdevingué gairebé general, i la necessitat d'una acció entre les societats supervivents. Sembla que l'ànima d'aquesta acció fou Bonafulla —l'home que deia, el 31 d'abril d'aquell mateix any: «Doneu-me cinc cèntims cadascú i us faré la revolució social»—, veritable líder sindicalista, del qual és la idea de la Solidaritat Obrera, fundada aquell mateix maig. Sobre les circumstàncies d'existència d'aquesta societat fins al 1907, data en què reaparegué a l'escena social, estem molt poc assabentats.

La vaga del 1901, en la qual segons informació de la policia col·laboraren «catalanistes exaltats, separatistes furiosos i anarquistes», preparà el terreny per a les campanyes vaguístiques del 1902 i el 1903, que podem considerar com a producte de l'exasperació de la misèria i el desenvolupament de les consignes del Congrés del 1900. L'equip que dirigia les operacions era, probablement, el de la Federació Regional Obrera, que tenia com a portaveu «La Huelga General», dirigit per elements anarquistes que, en llur majoria, havien dimitit la tàctica del punyal i la bomba. El moviment del 1902 començà amb els metallúrgics, que feia temps experimentaven les conseqüències de la crisi, i durant la setmana del 17 al 24 de febrer es féu general, amb nombroses topades entre la guàrdia civil, l'exèrcit i els vaguistes. Hi hagué disset morts i molts ferits. Barcelona restà esglaiada, sense comprendre bé d'on venia la força dels proletaris. No obstant això, aquests foren derrotats i hagueren de tornar a la feina en les mateixes condicions d'abans. Les esperances posades pels anarquistes en la vaga general resultaven així fallides, encara que en llur messianisme revolucionari consideressin aquest fet com a inevitable fins al desfermament de la darrera i victoriosa vaga.

El fet interessant és que el moviment vaguístic continua el 1903 amb una intensitat molt superior a la de l'any anterior, cosa que palesa que obeïa a causes específiques de descontentament obrer i no a pressions dels equips anarquistes. A més d'una nova temptativa de vaga general (maig del 1903), Barcelona conegué una sèrie de vagues més localitzades en rams industrials, que elevaren el nombre de jornals perduts per 61.174 obrers a 51.806.000 [en pts.]. Fou el moment culminant de la batalla entre el proletariat i la burgesia al començament del segle. El triomf dels industrials es degué, en bona part, a un cert esperit de comprensió (més del 60 per cent de les vagues acabaren amb una transacció) i, sobretot, a la represa de l'activitat econòmica. Això féu que el nombre de vagues i vaguistes esdevingués més petit en el transcurs dels anys següents, segons palesen les xifres de jornals perduts: 1904, 358.000; 1905, 36.000; 1906, 25.000; 1907, 54.000; 1908, 31.000. També hi intervingué un factor de desillusió entre els

obers que havien seguit les consignes de la Federació Regional Obrera i «La Huelga General». L'esforç que se'ls havia demanat entre el 1902 i el 1903 era superior a llurs forces i des del 1904 hi hagué un allunyament entre els sindicats i els anarquistes. Això provocà l'enfonsada de la Federació, l'extinció de «La Huelga General» i «El Productor» (1903-1904) i un rebrot de la tendència nihilista (atemptats contra Alfons XIII, Maura, etc.).

Entre el 1904 i el 1907 el sindicalisme català s'explora i tempteja el seu camí. És el moment més interessant de tots i aquell sobre el qual estem més mal informats. Sense cap mena de dubte, després de les experiències del decenni 1890-1900 l'anarquisme català havia renunciat a la tàctica terrorista italiana. Els capitosts del moviment (Bonafulla, Regàs, Prat, Clarià, Coca, i encara Lorenzo, Castellote, Romeo) s'havien captivat de la potència de l'acció obrera com a mitjà d'assolir la destrucció de la injustícia metafísica i s'havien preparat a assolir-ho per la vaga general. La Federació de Societats Obreres de la Regió Espanyola havia declarat, el 1900, que proclamava la necessitat urgent de la revolució social, però que no aspirava a la conquesta del Poder i condemnava aquells elements que en nom de la igualtat econòmica volien imposar el govern del proletariat. Poc després, «La Huelga General» aclaria els dos principis que movien els anarquistes a actuar en el camp obrer: en primer lloc, el poder realitzar, a través de la vaga general, la presa de la darrera Bastilla i l'accés de tothom al gaudi complet de la vida humana; i en segon lloc, mentre no s'assolís aquesta meta, el treball continu del llibertari per a destruir els puntals de tota la societat: religió, pàtria, estat.

Aquesta ideologia coincidia força amb la dels grups anomenats revolucionaris del sindicalisme francès, que al Congrés d'Amiens (1906) de la Confederació General del Treball (fundada el 1895) aconseguiren d'imposar llur criteri i fer acceptar per gran majoria, àdhuc amb els vots dels col·laboracionistes polítics i dels reformistes, la famosa Carta d'Amiens, l'article principal de la qual afirmava la lluita econòmica directa contra el patronat i la separació dels sindicats confederats de tota preocupació de partits i sectes. Aquesta votació fou una victòria dels anarquistes francesos, però, a la vegada, una derrota, perquè els féu presoners del sindicalisme i aquest els transformà en homes de responsabilitat social.

És indubtable que hi ha una relació directa entre el Congrés d'Amiens del 1906 i la represa del moviment de Solidaritat Obrera a Barcelona el 1907. També caldria parlar esment en les repercussions de la reunió celebrada a Amsterdam l'agost del 1907 i sota la presidència de Malatesta a l'objecte de coordinar el treball dels grups anarquistes arreu d'Europa; se'ls donà llavors la consigna del sindicalisme revolucionari. L'ambient internacional influí sense cap mena de dubte a Barcelona; però no *ex novo*, com creu Brenan, sinó partint de la base de la ideologia anarquista de la revolució social per la vaga general, anterior a les definicions d'Amiens i d'Amsterdam.

Al final del juliol se celebrà a Barcelona la reconstitució de Solidaritat Obrera, que venia, com hem dit abans, del 1901. S'hi aplegaren una cinquantena de societats i hi participaren anarquistes, socialistes i republicans. La societat tingué un òrgan periodístic del mateix nom, que es publicà a mitjan octubre, i fou confiàt a un equip mixt, en el qual, però, predominaven els anarquistes, com A. Colomé i Badia Matamala. Més endavant, hi intervingueren A. Lorenzo, J. Prat i E. Pugué, els quals accentuaren la pressió anarquista en el sentit dels

acords d'Amsterdam. «Solidaridad Obrera» s'enfrontava aquell temps amb l'anarquisme més místic i utòpic de «Tierra y Libertad», que des del 1903 editaren, a Barcelona, Frederic Montseny i Teresa Mañé. Aquest setmanari desaparegué, però, el 1908.

La nova tàctica del sindicalisme revolucionari coincidí amb la depressió dels anys 1907-1908 i amb una nova etapa de mal humor obrer. Això i el fet de trobar-se al capdavant de la situació un equip molt travat i decidit féu que s'accelerés la temperatura social a Barcelona, on els obrers estaven cansats de la ineficàcia lerrouxista. Per aquesta causa, l'any 1908 es desenvolupà la força de Solidaritat Obrera, que celebrà una assemblea regional a Badalona el 25 de març i un Congrés de la Federació Regional de Solidaritat Obrera del 5 al 7 de setembre a Barcelona. En aquest moment, i malgrat les reminiscències internacionalistes, Solidaritat Obrera continuava essent un moviment sindicalista d'estil francès. A l'acte final parlaren socialistes, republicans i anarquistes; entre aquells, Fabra Ribas. No es resolgué cap resolució contrària a l'estat.

El prestigi del sindicalisme català féu que s'adheressin a la nova organització diverses societats de resistència escampades arreu d'Espanya. Era el preludi del reagrupament dels internacionalistes davant la cada dia més compacta massa dels socialistes madrilenys i bascos. Però entre l'un fet i l'altre s'havia d'esdevenir la Setmana Tràgica, un dels episodis més estranys de la vida política i social de Barcelona, sobre el qual estem molt poc assabentats científicament. Resumint els parers més objectius, podem establir l'ordre dels fets de la manera següent: *a*) preparació d'una vaga a Espanya contra l'acció espanyola al Marroc per socialistes (Fabra) i anarquistes (Castellote); *b*) protesta contra l'embarcament de tropes al Marroc a Barcelona (dia 25), prèviament estimulada per la premsa esquerrana i liberal, de totes les tendències; *c*) declaració de vaga general de protesta (dia 26), per un comitè obrer conjunt; *d*) transformació d'aquesta vaga en aixecament revolucionari el migdia del dia 27; *e*) refús dels esquerrans, sobretot dels republicans radicals, de fer-se càrrec de la situació; *f*) crema d'esglésies i convents, com a evasió de la massa. Pot asseverar-se, doncs, que la vaga general revolucionària sortí de les entranyes de la població obrera, com a fruit del darrer decenni de misèria, demagògia política i anticristiana, excitació vaquística i descontentament ininterromput. Que ningú no la volia, ni els mateixos místics de la vaga general, els quals deixaren també que anés de mal borràs. Que cap agrupament polític no se solidaritzà amb els obrers ni procurà canalitzar llur acció. Fou una *Commune* sense *communards*. Resultat: el procés i l'execució de Ferrer i Guàrdia féu revertir *post mortem* la glòria del martiri damunt els anarquistes, els quals, des de llavors, foren els amos absoluts de la direcció espiritual del sindicalisme revolucionari. La coexistència de Solidaritat Obrera es transformava, molt poc després, en una organització nova, de la qual sortien exclosos els elements socialistes —malgrat una referència a un possible esdevenidor únic. El primer de novembre de 1910 es constituïa al saló de Belles Arts de Barcelona la Confederació Regional del Treball a Catalunya. Una nova etapa s'obre davant el sindicalisme català.

b. De la constitució de la CRTC a la crisi de l'any 1917

Els set anys que comprèn aquesta segona etapa són també molt importants per a l'esdevenidor del moviment obrer a Catalunya. El sindicalisme, tot just

nat amb la CRTC, cerca la seva organització definitiva i això ho aconsegueix a través del que podríem anomenar «segona generació sindicalista», representada per Salvador Seguí. Aquest camí, però, el veiem contínuament obstaculitzat per l'idealisme messiànic dels anarquistes purs i dels sindicalistes revolucionaris, que no cedeixen mai davant el propòsit de provocar la darrera i victoriosa vaga general. Encara no s'ha sortit de l'infantilisme dels anys 1901-1903 i es malversen una sèrie considerable d'energies en provocar aldarulls i campanyes d'agitació, sobretot als altres països espanyols. En general, doncs, hi ha un doble corrent: el català, més sindicalista i constructiu, i l'ibèric o hispànic, més àcrata i catastròfic. Em sembla que fins ara no s'ha fet prou eement d'aquesta diversitat de tendències, que persisteix fins al 1939, segons documents fefaents. Hi ha una CRTC amb tendències particularistes i fins i tot catalanistes (herència d'«El Productor» i Bonafulla) i una CNT més espanyolitzant i unitària (herència de «Tierra y Libertad» i Lorenzo).

Els acords de l'Assemblea de Belles Arts del 1910 comprenien els dos tipus d'actuació a què acabem de fer referència: uns es referien als sindicats i llur organització (ja s'hi mostrava una clara tendència al sindicalisme únic i general i a la constitució de federacions d'oficis); els altres, al sistema de lluita revolucionària (sobretot, l'expropiació revolucionària per la vaga general, la pràctica del boicot i del sabotatge contra els industrials i l'amenaça de represàlies contra la policia i les forces armades). Aquest esperit, en què s'empelta en la vella tradició societària catalana i la tàctica àcrata, fou el que heretà la Confederació Nacional del Treball, quan es constituí a Barcelona, i també a Belles Arts, el 10 de setembre de 1911. La CNT entrà a la palestra com un cavall de batalla. En efecte, participà de manera tan activa en el moviment vaguístic que es desfermà la setmana següent a Barcelona, a Saragossa i a València per tal de protestar de la guerra imperialista que Canalejas menava al Marroc (la vaga començà el 16 a Barcelona, el 18 es declarà general a tot Espanya, el 23 es podia considerar extingida) i no tingué ni temps de presentar els estatuts a la policia, mentre els centres adherits a la CRTC eren clausurats per trobar-se en situació irregular amb la Llei d'Associacions. Aquest episodi paralitzà la tasca sindical catalana durant ben bé dos anys. En l'estat actual dels estudis històrico-socials no es pot afirmar si els sindicalistes es proposaven realment dur a terme l'experiència que havia estat frustrada el 1909 o bé foren víctimes d'elements provocadors a sou d'un goven enèrgic i decidit.

No obstant això, l'ambient d'unes certes masses proletàries espanyoles era del tot favorable als confederals. Les campanyes que els anarquistes i sindicalistes catalans havien fet els anys 1905 al 1907 per Andalusia, la influència de «Tierra y Libertad» i altres diaris, mantenia uns vincles molt estrets entre els obrers catalans i els camperols andalusos. Així, després dels moments d'abatiment del 1912, la constitució a Còrdova de la Federació Nacional d'Agricultors (abril del 1913), en la qual participaven delegats catalans, serví per a mantenir l'entusiasme dels sindicalistes de casa. La vaga del ram tèxtil a Barcelona a mitjan 1913 i la de carreters a la mateixa ciutat el mes de febrer següent foren símptomes de recobriment. D'altra banda, el govern Romanones decretà una amnistia, i en recobrar la llibertat els detinguts del 1911 pogueren gestionar la legalització de la Confederació Nacional del Treball. Aquesta fou realment autoritzada el 20 de juliol de 1914. Naixia, doncs, amb la guerra mundial i la guerra havia de donar-li el seu formidable prestigi.

L'equip que s'encarrega de l'organització dels sindicats i de les gestions per a dur a bon terme les reivindicacions obreres l'integren, des d'ara, Seguí i Pestaña. Hereus espirituals de Lorenzo per la teoria àcrata, es mouen necessàriament en un altre terreny: el de la responsabilitat davant les organitzacions obres que es van formant arreu per tal d'assegurar-se el triomf. La guerra precipita la torrentada sindicalista, perquè imposa unes sotragades violentes dels preus dels articles de primera necessitat i els sous no hi arriben, mentre els burgesos i els aprofitadors s'enriqueixen amb les rendes; contraban de guerra. Fer entrar els obrers pel camí del sindicalisme, i més del sindicalisme revolucionari de signe llibertari, fou la comesa d'aquell període, en el qual Seguí representà una actitud més realista que la de Pestaña, gairebé sempre inclinat cap a la mística revolucionària.

Des del 1915 succeïren les vagues a tots els rams industrials i a totes les poblacions de Catalunya. La lluita principal es dirigia contra els esquirols i els amos més repatanis. Però no hi havia terrorisme pròpiament dit, sinó les conseqüències naturals d'un estat de violència. Moltes vagues acabaren amb resultats favorables per als obrers, perquè als amos els interessava tenir la fàbrica oberta i poder servir les comandes de guerra. Però a mesura que pujaven els sous, augmentaven els preus, en la coneguda cursa inflacionista. La manca de productes alimentaris creà una nova situació perillosa, a la qual els governs de Madrid no saberen fer front. En realitat, la màquina de l'estat espanyol donava mostres d'arribar al màxim de la tensió que li permetien el joc polític i l'eficàcia administrativa. Devers el 1916 el sistema de la Restauració havia caigut en el més gran descrèdit i fins els elements conservadors pensaven —com Cambó— que la follia més petita era ésser revolucionari.

En aquesta atmosfera, i mentre la burgesia catalana, els intel·lectuals madrilenys i la classe mitjana d'algunes ciutats espanyoles, preparaven llur cop contra les institucions, mentre fins i tot l'exèrcit es dissocia i presenta les perilloses excrescències de les Juntes de Defensa, els sindicalistes catalans van a preparar de nou un esclat vaguístic revolucionari. Com en 1902-1903, 1909 i 1911 trobem la CNT des de mitjan 1916 actuant prop de la UGT per a una acció conjunta com a protesta de la misèria i assaig d'una acció de més gran volada. Malgrat l'experiència del 1909 i el 1911 —en el transcurs de la qual els homes de la UGT havien donat suport amb poc d'entusiasme a les empreses dels exaltats confederals—, la CNT, més ben dit la CRTC, que era la que portava el pes dels esdeveniments, cercà de tota manera l'aliança sindical per a un moviment de protesta dels treballadors a tot Espanya. Fou així que es posaren d'acord amb la UGT per tal d'organitzar una vaga general de vint-i-quatre hores de protesta contra l'encariment de la vida i la desídia del govern. Les entrevistes se celebraren a Saragossa (20 de novembre) i tingueren per resultat la vaga del 18 de desembre. S'hi palesà la unanimitat d'acció de les dues sindicals, com a element previ per a desencadenar un atac més fort l'any vinent.

La situació a Europa al començament del 1917 era molt semblant: desfetisme intel·lectual i social, cansament de la guerra, ruptura dels fronts nacionals. Però si hi havia dos països similars aquests eren Rússia i Espanya, amb la diferència que allí s'hi feia la guerra. Hi trobem les mateixes forces revolucionàries: la burgesia d'affers, la petita burgesia, els socialistes i els anarco-sindicalistes (que aquí exerceixen el paper de minoria violenta, a l'estil dels comunistes a Rússia). Això no obstant, hi hagué serioses divergències: d'una banda, l'alta burgesia,

que només es proposava una finalitat política, virà de bord en veure els resultats de l'experiència russa; de l'altra, l'exèrcit no vacilà ni un moment en els dies crítics de la vaga del 10 d'agost de 1917, i finalment, a la CNT li mancà la voluntat de poder per a exercir el paper d'aglutinant revolucionari. Posada a remolc de la UGT, considerà que els seus companys de brega no anaven a la revolució social sinó a complir un gest que afavoriria els desigms del Partit Socialista, i això li llevà posteriorment tot entusiasme. Reconeixem que era ben difícil que anessin a una mateixa acció conjunta els patrons i els obrers de Catalunya, separats per tants anys de lluita social. Fou aquesta dissociació catalana que salvà el sistema de la Restauració el 1917. Mentre la burgesia nacionalista assolí les primeres carteres ministerials, els sindicalistes revolucionaris —que havien fet un esforç excepcional per a armar-se i llançar-se a la revolta, en la qual perderen més de 27 vides i un centenar de ferits— restaren absolutament convençuts que per aquell camí no aconseguirien cap de llurs objectius. I així acabà de reblar-se l'apoliticisme en la consciència del sindicalista català.

c. *De la vaga general del 1917 a la Dictadura militar*

En set anys el sindicalisme esclatà i es jugà dues cartes importants: la seva florida com a estructura del món del treball i la seva capacitat per a convertir-se en instrument d'una seriosa acció revolucionària a Espanya. La sotragada gegantina del 1917 no havia estat donada en va i el règim jeia cadàver a la plaça pública; qualsevol solució constructiva hauria estat aplaudida i seguida pel país (i molts pensaren des d'aquells dies en el sindicalisme). Si el 1923 fou tot el país que acceptà un cop d'Estat militar per a acabar amb el deliri terrorista, això vol dir que el sindicalisme s'autoincapacità per a dur a terme els seus propòsits. De fet, l'esterilització revolucionària del sindicalisme (no la subversiva, que és una altra cosa) prové del període 1920-1923. El col·lapse del 1937 no és més que el retruny d'un xoc anterior.

La causa essencial d'aquest fracàs cal cercar-la en la radicalització del moviment obrerista a conseqüència de la Revolució russa. Des del 1917, i siguin quines siguin llurs posicions doctrinals, els treballadors contemplen l'acció dels bolxevics com la primera passa de l'emancipació universal laboral. Després vindran els desenganys. Però en aquells anys la consigna és veure què fan els comunistes a Rússia i mirar d'enllaçar amb la Tercera Internacional. Contràriament, les forces burgeses s'enravenen, cerquen contacte amb els elements militars més reaccionaris, renuncien a tot avenç, i o bé s'armen o bé armen els qui poden protegir-los. La manca d'una burgesia oberta féu que els extremismes es polaritzessin. En efecte, en els moments de més gran plenitud del sindicalisme únic, devers 1920, només el 30 per cent dels homes de la CRTC eren sindicalistes autèntics; els altres s'havien deixat arrossegar i constituïen una massa societària molt allunyada dels procediments radicals de llurs dirigents. Però per a conquerir-la calien més manetes que els tímids projectes de catolicisme social d'un pare Palau o que el doctrinarisme benvolent i professoral dels homes del naixent socialisme català. Calia una acció decidida en defensa dels sous dels obrers (els quals, del 1911 al 1919, segons dades que tenim a la vista, només havien augmentat d'un 20 a un 40 per cent, i així un manobre cobrava tres pessetes en lloc de 2,5, mentre que la pesseta perdia la meitat del seu valor adquisitiu) i de

llurs reivindicacions socials i polítiques mínimes. Però l'obrer espantava la societat benpensant: era d'una altra mena!

El fet d'haver-s'hi acostat decididament fou el que preparà els grans èxits de la CNT en aquests moments crucials del seu desenvolupament. Repeteixo que els confederals són del 1911 (del 1910, si considerem només la CRTC) i que havien tingut poc temps per a preparar una acció sindical convincent. L'equip nou (Seguí, Pestaña, Peiró, Escofet, Pey, Quemades) es dedicà, després de la crisi del 1917, a cercar un sistema orgànic per a estructurar el sindicalisme català i, de passada, l'espanyol. En aquest darrer aspecte li fou de gran utilitat el suport que li prestà l'obrerisme andalús, el qual acceptà per complet les normes confederals i a les darreries del 1917 constituïa la Federación Obrera Regional Andaluza. La tornapaga, però, fou un novell envigoriment de les promocions anarquistes als llocs de comandament de la CNT, tal com fou acordat pel Congrés Anarquista celebrat a Barcelona el desembre del 1917. Sense tenir un estudi sobre la superposició dels grups àcrates al moviment sindicalista a partir d'aquesta data no podem comprendre les causes de l'esllavissada del sindicalisme únic cap al pistolisme anarquista dels anys vint (com, per exemple, quin paper feia el grup Crisol, on s'aplegaven els joves aragonesos: Durruti, Ascaso, Garcia Oliver, etc.).

Les dues primeres proves amb què s'enfrontaren els sindicalistes causaren gran impressió. L'una fou la constitució del sindicat únic com a base orgànica de la CRTC en el Congrés de Sants del 1918 (28 de juny — 1 de juliol); l'altra fou la vaga de la Canadenca, que fou la gran prova sindical de l'any 1919. Ambdues mesures s'han d'examinar des d'un sol angle: la renúncia al principi àcrata de la no-coacció. L'organització dels sindicats en seccions, rams i federacions, el principi d'assistència col·lectiva, exigia un principi de responsabilitat fins llavors desconegut dels anarquistes. Per aquesta raó molts s'admiren que en el Congrés de Sants no es partís de les habituals fórmules eufòriques de l'acràcia. El mateix ressò fa la vaga de la Canadenca, on les consignes i els mots d'ordre foren seguits espontàniament i sense recurs a la violència. En aquest sentit la jornada decisiva fou la del 24 de març, quan es declarà la vaga general a tot Catalunya a les dotze del migdia i baixaren els sometents de la burgesia al carrer. Llavors es tocà una tecla molt profunda del cos social de Catalunya: la protesta ordenada de massa. ¿Es trobava el sindicalisme en un camí especialment bo per a passar de l'obstrucció revolucionària a la construcció sistemàtica d'un nou ordre social a Catalunya? És possible que aquesta fos la intenció d'alguns dels seus elements directius.

Si més no, les circumstàncies paralitzaren aquell moviment. El terrorisme havia fet la seva aparició a les darreries del 1918. Era un reflex de la guerra internacional i dels grups de gàngsters que al servei de les potències centrals intentaven de sabotejar els subministraments de guerra als aliats de la indústria catalana (banda del baró Koenig i relacions amb Bravo Portillo). Aquesta llavor no hauria donat fruits si no hagués estat plantada en el moment del triomf dels obrers en la vaga de la Canadenca i, sobretot, quan l'economia catalana experimentava els primers trontolls de la crisi postbèlica. Quan per a molts fabricants catalans esclatà la pau, tenien els magatzems plens de gènere; l'anul·lació de les comandes coincidí amb una forta restricció de crèdits bancaris. El tancament de la fàbrica, l'acomiadament dels obrers, la resistència a qualsevol mesura de pacificació social, portaren els fabricants a una solució desesperada: la de fer con-

fiança al grup més reaccionari, que acabava d'establir (agost del 1919) la Federació Patronal de Barcelona. Aquesta es trobà amb un nou problema: el de l'aplicació de la jornada de vuit hores, aplicada arreu del món i a Espanya des del 3 d'abril.

Si en un país ben organitzat com Suècia la crisi econòmica, juntament amb l'aplicació de la jornada de vuit hores, produí un terrabastall i violentes topades entre industrials i obrers —que culminaren l'any 1920 en una paralització gairebé total del treball—, no ens hem de sorprendre que Barcelona es transformés en camp adobat per a tota mena de provatures. La primera de les quals fou el triple locaut del 1919, decretat pels patrons contra els obrers (octubre, novembre, desembre). En realitat, responien al sindicat únic amb la tàctica del sindicat únic —l'estreta associació contra l'adversari—. Però oblidaven els de la Patronal que els obrers tenien gana i sofrien misèria i ells no, i que en emprar aquella tàctica en lloc de disminuir el prestigi dels dirigents sindicalistes l'augmentaven; oi més, els apartaven de la línia de responsabilització contreta des del 1918 per a dur-los a mans dels anarquistes i dels pistolers. Això era fatal des del moment en què les cotitzacions feien rics els sindicats i amb ells podien pagar els guarda-espatlles dels caps. Bé sigui com a delegats d'obrador, bé sigui com a simples aprofitadors de la situació. El pistolerisme, doncs, no nasqué de la idea terrorista de l'anarquisme del vuit-cents; fou una emanació directa de la crisi econòmica i moral de la postguerra que es desenvolupà al bell mig dels egoismes i de les incomprensions de classe i es fomentà per unes autoritats disposades a tot per tal de capolar la vida política de Catalunya.

Tant els patrons com els treballadors picaren l'esquer. Aquells es preparen per acceptar un regíme dictatorial (declaracions de Bonet, directiu de la Patronal, «volem dictar normes de govern», «prescindirem dels poders públics», «col·laborarem amb l'Exèrcit»); aquests renovaren el xim-xim revolucionari, sobretot en el famós Segon Congrés de la CNT a Madrid (el de la Comedia), tingut del 10 al 18 de setembre de 1919. La majoria d'homes del comitè nacional que el presidí eren catalans o venien de Catalunya (Boal, Seguí, Pestaña, Peiró, Rebull i Buenacasa). S'hi proposà l'organització del sindicalisme tal com havia estat concebuda a Sants, la qual cosa fou acceptada amb entusiasme, encara que, com a la CGT francesa, es mantingueren al costat de les Confederacions Nacionals d'Indústria les antigues seccions locals comunitàries, de tan antiga tradició internacionalista. Després es plantejà el problema de l'actitud de la CNT davant el problema revolucionari europeu. S'acordà mantenir-se fidels als principis de la Primera Internacional i afirmar que l'objectiu de la CNT era el «comunisme anàrquic». En aquella mateixa reunió s'acordà entrar en contacte amb la Tercera Internacional a Moscou. En aquells moments, set-cents mil obrers s'arregleraven a les files de la CNT, dels quals mig milió a Catalunya.

Aquest fou un moment culminant a la història de la CNT. Amb l'any 1920 comença la davallada. Posada en el pla del terrorisme social, no podia competir ni amb el contraterrorisme patronal, ni, sobretot, amb el contraterrorisme governamental, que exercí amb singular fúria el comte de Salvatierra. Efectivament, a començament del gener, i a conseqüència d'un atemptat contra Graupera, cap de la Patronal, es tancaren els sindicats, es prohibí la premsa sindical, es dissolgué la CRTC i es procedí a la detenció dels sindicalistes més caracteritzats. Ensem es constituïen els que s'anomenaren Sindicats Lliures, que fundà (desembre del 1919) Ramon Sales, procedent dels grups d'obriers catòlics desem-

parats des del fracàs d'Acció Social Popular. L'assemblea constitutiva se celebrà a l'Ateneu Legitimista de Barcelona. Des d'aquell moment el govern, i la burgesia reaccionària, tenia un instrument ideal per a combatre els sindicats únics. Aquests, mancats de la direcció dels elements més responsables, es lliuraren a una estúpida política agressiva, que és on els volien dur llurs adversaris. Durant els primers mesos del 1920, i sobretot durant el govern de F. C. Bas, home just i prudent, els pistolers es feren amos dels sindicats i procediren a una caça vergonyosa de patrons i obrers pels carrers de Barcelona; també ells foren víctima de les represàlies, en les quals començaren a intervenir els elements dels Sindicats Lliures. En aquesta situació, el govern de Madrid conferí el comandament de Barcelona al general Martínez Anido (8 de novembre de 1920). Era l'inici de la dictadura de l'exèrcit a la política espanyola.

La liquidació massiva dels sindicalistes no es féu esperar gaire. La flor i nata del moviment sindicalista fou deportada a Maó; els elements de segona categoria foren eliminats mitjançant la llei de fugues; els sindicalistes lliures foren afavorits i armats; els polítics esquerrans, estamordits o assassinats, com Layret. En quatre mesos d'ofensiva Martínez Anido aconseguí d'acorralar la CNT, de desfer-ne els quadres responsables, de trencar el pacte firmat per la CNT i la UGT per a salvaguardar els interessos mutus, i, encara, de fer assassinar el president Dato a Madrid (8 de març de 1921) com a represàlies per la ferocitat de la reacció a Barcelona. Però el gra estava rebentat i ben rebentat. Durant l'any i mig que durà el comandament dictatorial de Martínez Anido es palesaren les grans febleses del sindicalisme revolucionari tal com havia estat concebut i tal com havia derivat. No hi havia educació de base, i qualsevol contratemps portava la gent a fiar-se d'accions subversives que creaven un clima de neguit i intranquil·litat entre els altres ciutadans. Així, el sindicalisme dels anys 1918 i 1919, que fou concebut pels filòsofs (Ortega i D'Ors) com una vera esperança de renovació espanyola pel seu sentit vertebrador i responsabilitzat, acabà fastiguejant la majoria del mateixos obrers, cansats del *matonisme* dels delegats de fàbrica. Tan bon punt la situació econòmica tendí a millorar, devers el 1922, les vagues minvaren. Durant aquells anys, el sindicalisme havia aconseguit un reajust indiscutible dels sous (manobre: 3 pesseses l'any 1919, 7,5 l'any 1922). Però ningú no volia relacionar-ho amb les pistoles del terrorisme —lamentable mesura per a fer comprendre a alguns industrials de llavors les raons de justícia social—. Quan l'onada social s'aclofà i només restaren en presència les bandes dels pistolers de la Joventut Sindicalista, dels grups àcrates, dels lliures o dels carlins (perquè també els carlins en tingueren), el país demanà la pacificació del seu martiri. I així es féu possible el pas de la dictadura de Martínez Anido a la de Primo de Rivera.

Poc abans havia caigut assassinat Salvador Seguí. La seva figura mereixeria un estudi aprofundit. Creiem que amb les dades actuals no es pot negar que, fonamentalment sindicalista, arribà un moment en què compregué la impossibilitat de fer la revolució social amb aquell conglomerat d'activistes intolerants i de base socialment molt poc educada, i, per tant, pensà en un evolucionisme pràctic, que l'allunyés de caure en la política reformista dels socialistes. El seu pensament s'hauria desenvolupat sense la seva mort. Però en resta una expressió concreta —per bé que confusa, com tot el lèxic llibertari— en les resolucions de la Conferència de la CNT a Saragossa el juny del 1922. Com que ha estat sovint ignorada la transcrivim ací: «*La CNT) siendo un organismo netamente*

revolucionario, que rechaza franca y expresamente la acción parlamentaria y colaboracionista con los partidos políticos, es a la vez integral y absolutamente político, puesto que su misión es la de conquistar sus derechos de revisión y fiscalización de todos los valores evolutivos de la vida nacional.» Seguí, Pestaña, Peiró i Viadiu signaren aquesta resolució, que indicava l'esclatxa que es produiria, des d'aleshores, entre àcrates purs i sindicalistes conscients.

Al marge de l'actuació del sindicalisme únic es desenvolupava a Catalunya la UGT i el CADCI. Aquella ho feia a poc a poc, però conquistant reductes importants en diverses indústries i localitats industrials. El Centre de Dependents representà el sindicalisme de la menestralia i dels empleats de comerç amb un sentit nacionalista i una efectivitat social de primer ordre. Diguem també que, en aquesta època, Catalunya exportà a la resta d'Espanya els Sindicats Lliures. Afavorits per Martínez Anido a Barcelona, ho foren també com a ministre de la Dictadura. El 1923 fundaren a Pamplona la Confederació de Sindicats Lliures del Nord d'Espanya, que l'any següent canviaria el nom pel de Confederació Nacional de Sindicats Lliures d'Espanya (CNSLE). Les primeres sigles ens digueren que era el camí per a anar a parar al sindicalisme totalitari falangista.

d. *El moviment obrer sota la Dictadura de Primo de Rivera*

Hi ha una impressió falsa sobre la tranquil·litat social que comportà el règim de Primo de Rivera durant el seu sexenni; generalment hom creu que no es va moure ni una fulla d'arbre. Sense cap mena de dubte, el nou govern acabà amb el terrorisme, i això per diverses raons: l'aplicació il·limitada de l'estat de guerra; de mesures anàlogues; final de les subvencions a les bandes armades contra-terroristes; la més afinada distinció entre sindicalistes d'acció i gàngsters; i l'aprofitament de l'esboscament general pels mètodes anarquistes d'acció directa, barrejats des del 1922 amb operacions dites d'expropiació (assalts a banques pel grup de Los Solidarios) que el mateix poble treballador no sabia com justificar. A més, la Dictadura restà afavorida per l'expansió econòmica i la tendència inflacionista, que s'exercí sobre uns sous suficientment apujats perquè els obrers oblidessin durant una temporada llurs contactes amb els homes dels sindicats.

Però aquesta pacificació era aparent i relativa. Dissolta la CNT (maig del 1924), incorporada la UGT al govern a través del Consell d'Estat, restaven molts elements sindicals que no s'havien doblegat al nou ordre de coses. De la presó a l'exili i de l'exili a la presó, se'ls plantejava el dilema que els anava rosegant durant tant de temps: evolucionisme cap a la política, per tal de contribuir a enfonsar la Dictadura; radicalisme apolític de l'anarquisme, en espera d'una catàstrofe. Pertanyien a la primera tendència els sindicalistes de l'any 1918; a la segona, els anarquistes que el 1922 s'havien reunit a Madrid i hi havien acordat de fer-se inseparables de la CNT, més tots els grups activistes de les més noves promocions, o sigui els joves pistolers de Los Solidarios i El Crisol. Com sigui que els sindicalistes purs estaven separats de la base, s'esdevingué allò mateix que el 1920, amb motiu de la suspensió de la CRTC: els anarquistes agafaren ufana i des de la illegalitat s'apoderaren de les regnes de la CNT. Partint dels acords de Berlín del 2 de gener de 1923, en què es reconstituïa l'Associació Internacional de Treballadors (AIT) i es feia l'apologia de totes les formes d'ac-

ció benvolgudes del sindicalisme revolucionari, els grups àcrates hispànics anaren fent feina fins a crear, a València, el juliol del 1926, la Federació Anarquista Ibèrica (FAI). Els acords presos en aquella reunió, transparentats en els que s'adoptaren a la mateixa València el 1927, tenen el més alt interès, i no solament per les bases que s'hi establiren per a organitzar el control de la CNT per la FAI i mantenir la puresa de l'«organització específica» (els anomenats «grups d'afinitat», estructurats en federacions locals, comarcals i regionals), sinó molt especialment perquè gràcies a aquest control els 30.000 anarquistes hispànics farien impossible la dinàmica correcta del sindicalisme català el 1931 i el precipitarien cap a successives i esterilitzadores accions. A València triomfà l'ideal místic de la revolució permanent, sobre la realitat de l'educació de la massa per a una obra de transformació social ampla i duradora.

Considerant-se caps de l'acció política de la CNT, els anarquistes intervingueren en els pactes que successivament es prepararen amb elements polítics per tal de posar fi a la Dictadura, encara que després donessin les culpes per la ruptura de l'«apoliticisme» confederal als elements sindicalistes catalans, com Peiró i Pestaña. Era l'eterna tàctica. Entre aquestes aproximacions dels sindicalistes als polítics, interessa especialment l'anomenat pacte de Perpinyà (1924), concordat per Macià i elements fins ara imprecisos. És molt possible que, d'acord amb una certa línia establerta, els sindicalistes oferissin llur ajut als nacionalistes per a un cop decidit contra la Dictadura, i que concedissin una treva de tres mesos per a plantejar llurs reivindicacions després de consolidat el nou règim públic.

Malgrat aquestes promeses i els tractes concordats amb polítics madrilenys, l'actitud de la CNT en els dos darrers anys de la Monarquia no fou gaire decidida. Malgrat el moviment de base cap a una politització de la situació laboral —que començava a trontollar amb l'adveniment de l'època de les vaques magres (vaga tèxtil del 1928)—, els anarquistes i els confederals es mantingueren prudentíssims, deixant que fossin els estudiants els bocns emissaris contra la Dictadura. A Barcelona fou un fracàs la vaga que havia de donar suport a l'aixecament de Sánchez Guerra de València el gener del 1929. Només ben avançat l'any 1930, els confederals entraren en acció. Reorganitzats a Blanes (17-18 d'abril de 1930) des d'un punt de vista sindical, pogueren fer front a les exigències revolucionàries dels polítics, els quals els demanaven de participar en una acció conjunta amb elements militars per a capgirar el règim. Els enllaços, ara, eren Companys i Casanovas. Es preparà un cop revolucionari per a mitjan octubre, que fou destorbat pel govern mitjançant unes quantes detencions prèvies. La base a penes reaccionà. El mateix s'esdevingué en ocasió del pronunciament republicà de Jaca del 12 de desembre de 1930. Malgrat la declaració de vaga de la CNT, aquesta no fou seguida amb entusiasme, potser pel fracàs de l'operació a Madrid i la detenció del comitè regional de la CNT a Barcelona. S'hauria d'estudiar amb calma aquests esdeveniments per veure l'actitud dels obrers catalans respecte als fets de desembre, que tan vivament els impressionaren a posteriori, orquestrats per una bona propaganda, i que tan influïren en els resultats de les eleccions del 12 d'abril.

e. *Preparació de la revolució social*

El 1931, proclamada la República, hi havia a Espanya una força infantívola-ment revolucionària, que considerava el nou canvi de règim com una pura transfe-reència del poder de l'aristocràcia feudal a la burgesia, i, per tant, entre enemics decidits del proletariat: els àcrates de la FAI. No sabem exactament llur nombre. Les dades que posseïm el fan oscillar de 15.000 a 30.000 adherits. Això és molt important, perquè, llevat del Partit Socialista Obrer Espanyol, no hi havia altre grup polític que comptés amb un nucli tan compacte i decidit. Radicalitzat pels anys de dejuni de la Dictadura, l'anarquisme es llançà de ple a la palestra política, portant a remolc la CNT i totes les confederacions regionals. La seva presa de possessió del moviment confederal es palesà al Congrés Extraordinari de la CNT, celebrat a Madrid de l'11 al 16 de juny de 1931, en el qual s'atacà Pestaña i Peiró i els que s'havien relacionat amb els polítics republicans i, prescindint de les proposicions constructives dels sindicats catalans, es plantejà el problema de la insurrecció revolucionària. Aquesta tensió subversiva de la CNT-FAI, reunides ara pel que en l'argot faier s'anomenà «*la trabazón*», repercutí, de bon antuvi, sobre el sindicalisme de la UGT i després sobre el mateix PSOE, provocant el capgirament de la mentalitat de Largo Caballero i preparant-lo per a l'etapa en què, considerant-se el «*Lenin espanyol*», contribuiria amb les seves mans a obrir la tomba de la República i del socialisme. Al subversivisme general i malaltís, propi de l'època a Europa i desfermat a Espanya amb característiques encara més violentes per l'alta pressió social en què s'enfrontaven amos i pagesos al camp d'Andalusia i d'Extremadura, hi contribuïa de bon grat el Bloc Obrer i Camperol, establert l'any 1930 per Maurín i altres comunistes d'esquerra. Mentrestant, la UGT catalana era controlada per la Unió Socialista de Catalunya, partit reformista governamental. Les picabaralles entre la CNT i la UGT foren el primer testimoni que no hi hauria pau social. A Barcelona, en efecte, el conflicte portuari assenyala, tan bon punt proclamada la República, que l'anarco-sindicalisme anava per les seves. D'altra banda, ells mateixos ho reconeixien quan proclamaren que ara havien de fer front a dues tiranies: la dels governs de Madrid i de Barcelona.

La creació de la mística revolucionària fou facilitada per l'atur forçós en algunes indústries, com la metallúrgica, que sentia l'impacte de la crisi mundial. Però no hi havia relació entre les masses en atur forçós i el clima d'exaltació pas-sional contra totes les coses d'aquest món. L'anarquisme cercava brega, i mentre els intellectuals hi preparaven els obrers des dels diaris i revistes sindicalistes i àcrates, els homes d'acció de l'«específica» no perdien moment per tal de convertir qualsevol vaga en un conflicte d'ordre públic. Així s'esdevingué amb motiu del conflicte de la Presó Model de Barcelona i la vaga general de què fou testimoni la ciutat de Barcelona el 4 de setembre de 1931. Hi hagué en tots aquests incidents la voluntat de la FAI de rompre amb la República i d'anar de dret a l'esclat revolucionari. Contra aquestes tendències desesperades i demagògiques, contra el messianisme de la Santa Revolució que vindrà un dia impro-visedament, s'alçà la veu del vell sindicalisme català. L'1 de setembre de 1931 es publicà el «Manifest dels Trenta», més famós per les signatures (Pestaña, Peiró, Prat, Givanel, etc.) i pel que s'hi podia llegir entre ratlles, que no per la teòrica del text. Era una actitud que conduïda amb valentia podia fer molt de bé al sindicalisme català. Però la batalla fou tan mal planejada i plantejada,

que tres setmanes més tard els «trentistes» havien de renunciar a dirigir «Solidaridad Obrera» i a escriure-hi.

Des d'aquells moments i enmig d'una onada de vagues, sabotatges, atracaments i altres diversionismes per l'estil, la FAI preparà l'espectacle d'un gran cop pirotècnic. I el donà el gener del 1932 a la conca del Llobregat, des de Manresa a Figols, en forma realment sorprenent per la rapidesa de l'acció i l'ajupiment del país davant l'actuació d'una minoria decidida a proclamar el comunisme llibertari. Fou un assaig general sense violències de l'una banda i l'altra. Malgrat tot, aquella comarca era massa civilitzada perquè s'hi esdevinguessin accidents. El propòsit de propaganda de la FAI restà, doncs, frustrat, per bé que a darrera hora es pogué aprofitar de les deportacions ordenades pel Govern central respecte als més destacats anarco-sindicalistes. Respecte al Govern de Catalunya, l'actitud de fermesa de les autoritats havia decidit els homes d'acció de la FAI a cercar un altre lloc de comandament, i els comitès nacionals de la CNT i de la FAI s'havien traslladat a Saragossa, des d'on dirigien la preparació del segon cop revolucionari general.

Sense tenir en compte cap illació social i política —només la fe en el mite de la vaga general que un dia arribaria a triomfar—, el sindicalisme fou llançat de nou a una acció subversiva al començament del 1933. Mentrestant hi havia hagut «la sanjurjada», la promulgació de la llei de Reforma Agrària i de l'Estatut de Catalunya, la possible consolidació d'una certa República d'esquerra moderada. De tot això, se'n prescindí; el que es volia era acció, «tomàtec». Els fets revolucionaris del 1933 foren més generalitzats que els del 1932. A Espanya promogueren grans esclats a Andalusia, on es desenvolupà l'afer de Casas Viejas, l'arma de propaganda que cercava la FAI per a enfonsar el règim i saltar a la revolució social. Però la temptativa per a produir un estat de revolta a Catalunya se'ls quedà entre els dits. Hi hagué rebombori a Barcelona un dia, però la població reaccionà en sentit contrari a l'esperança de la FAI.

La pèrdua de prestigi de la CNT a Catalunya —igualment que a les conques mineres d'Astúries i de Lleó— es degué a la seva submissió a la política àcrata. El ple regional confederal del març del 1933 només donava la xifra de 200.000 afiliats, cosa que representava un dels nivells més baixos en l'històric confederal. D'altra banda, la decisió de Pestaña de fundar el Partit Sindicalista (abril del 1933) obria perspectives noves dintre l'ambient enrarit d'aquells dies. L'altra perspectiva l'oferia la política del Bloc Obrer i Camperol, que proposava, aconsellant-ho Maurín, la creació d'una Aliança Obrera, com a fórmula revolucionària. A poc a poc la CNT anava restant aïllada a Catalunya on la topada amb els elements d'Estat Català, encarregats de les difícils operacions de mantenir l'ordre públic, acabaria de trencar tots els ponts.

La segona gran operació de la FAI contra la República i Catalunya —es diu si en combinació amb altes esferes bancàries— fou la campanya abstencionista de les eleccions del 1933. El «no voteu» fou seguit amb facilitat pels vençuts de la conca del Llobregat i tots aquells que creien en la crueltat de Casas Viejas, i la incapacitat revolucionària de la Segona República. L'abstenció de la massa electoral confederal, en el mateix moment en què la dona votava per primera vegada, embolicà la trajectòria republicana, de manera que en lloc d'una Cambra amb rectificació cap a la dreta se n'assolí una d'aclaparadora majoria reaccionària. La CNT-FAI ho celebrà provocant la revolució llibertària a Aragó durant quinze dies (8-14 de desembre de 1933). Aquesta vegada l'«específica» funcio-

nà de debò. Hi hagué molts morts, ferits i presoners. Però el tercer assaig revolucionari acabà malament. Els «trentistes» havien tingut raó: en lloc d'assolir el triomf d'una revolució prudent, el sindicalisme forçava la marxa per a l'adveniment a Espanya d'un feixisme negre, groc i roig. I els primers que engegava endavant eren, precisament, Largo Caballero i la UGT (27 de gener de 1934).

Tot l'any 1934 està presidit a Espanya per una sola visió: l'esclafament de la socialdemocràcia austríaca pel canceller Dollfuss durant les sagnants jornades del febrer d'aquell any a Viena. La liquidació d'un partit prudent i reformista per un grup catòlic, plantejà aquí una situació psicològica semblant: ¿no intentaria la CEDA fer el mateix? Per aquesta causa el partit socialista i la UGT adoptaren una posició revolucionària i pogué esdevenir un aliat de la CNT a la regió asturiana mitjançant el pacte que se signà el 28 de març. Mentrestant, els alts comandaments peninsulars de la CNT i de la FAI divagaren o es trobaven en prudent expectativa. La febre revolucionària havia passat ara a la burgesia d'esquerra i als grups de l'Aliança Obrera que més o menys li donaven suport. Arrossegats pel clima passional d'aquell moment, per la temença d'un cop d'Estat, per la por a perdre la qualitat d'artífexs de la revolució, els homes de la Generalitat es deixaren dur cap a la voràgine d'octubre sense realment saber com hi anaven i qui els hi manava. Aquesta afirmació és objectivament científica. Conseqüència important en el camp social: en el moment de produir-se la decisió, ningú no sabia si la CNT-FAI estaria a favor o en contra del moviment. Parant esment en la importància de les coses que es jugaven el 6 d'octubre, sembla que cap govern no es podia engrescar en una experiència subversiva sense haver pres totes les mides. En resum, els confederals, que acceptaren anar a la vaga el 5 d'octubre, no participaren en un moviment en què figuraven en lloc destacat llurs adversaris: els homes d'Estat Català i els de l'Aliança Obrera (a la qual s'havien adherit diversos grups socialistes i sindicalistes). El dia 8 d'octubre els confederals donaven l'ordre de tornada al treball, deixant en l'aire tot ajut a llurs companys d'Astúries. La tàctica de la FAI en aquesta ocasió és un dels problemes més pregons de la història social contemporània. Encara que s'excusaren davant l'AIT dient que ells no volien servir d'«avantguarda de sacrifici... dels menyspreables histrions de la revolució», ni molt menys «dels gloriosos massacradors de l'anarquisme», el cert és que encara desconeixem les circumstàncies exactes de llur desistiment. ¿Fou la negativa a donar-los armes el que els frenà? ¿O bé es palesaren de bell nou partidaris del catastrofisme revolucionari com a element indispensable per a l'enèsima revolució triomfadora?

El fet és que només la CNT-FAI restà exclosa de les peripècies revolucionàries de l'octubre. Això no vol dir que no n'experimentés les conseqüències, sobretot parant esment en els confederals morts i empresonats a Astúries. Però durant la revolució asturiana la CNT havia també perdut prestigi, atès que els caps més decidits havien estat els socialistes d'esquerra i les tropes més combatives les joventuts comunistes. Així, doncs, restaren en una posició no gens favorable, combatuts per les autoritats reaccionàries i pels revolucionaris, i encara per llurs mateixos grups. En efecte, el 1935 es manifestaren clarament els anomenats «sindicats d'oposició», els quals seguien les petjades de Pestaña i retreien als caps anarquistes llur migradesa, gelosia i ineficàcia. La massa sindicalista, fortament impressionada pels fets de l'octubre, es polititzava ràpidament, propugnava la unió de tots els grups per tal de fer front a la dictadura

o per recuperar el poder. Així, es dibuixà l'ambient que havia de dur els caps a la constitució del Front Popular i a la base a votar les candidatures corresponents en les eleccions del 16 de febrer de 1936.

Del febrer al juliol del 1936 la CNT se sent hostilitzada en els seus principals reductes. A Catalunya les vagues se li'n van de les mans i són uns altres equips els que més agiten la població. Fruit d'un treball de molts dies és, per exemple, la formació del PSUC (juny-juliol), els membres del qual, de tendència palmàriament comunista, s'havien apoderat d'elements importants del joc societatari català, com és ara el CADCI. L'onada d'agitació que havia seguit la victòria electoral del febrer afavoria el moviment de la UGT i dels sindicalistes d'oposició, mentre que la CNT es refugiava a Saragossa (maig del 1936) per a reorganitzar el seu programa (elaborat per Frederica Montseny, Garcia Oliver i Joan López), decretar el trasllat del comitè nacional a Madrid i digerir les investides que li llançaven de totes bandes amb motiu de la seva actuació de l'octubre. La principal de les quals era que la massa confederal, de milió i mig de cotitzants, era un element inconscient a mans de la FAI, com per altra banda ho proclamava aquesta en atribuir-se l'absoluta responsabilitat dels fets revolucionaris del gener del 1933.

* * *

La ponència es veu obligada a posar fi al seu treball en el moment d'enfrontar-se amb el període revolucionari. La dinàmica d'aquest és prou coneguda i no hi calen molts comentaris. En canvi, està per realitzar l'exploració a fons dels ressorts socials que dugueren la revolució a Catalunya i com es desenvoluparen en plena contradicció de valors i responsabilitats.

Però abans d'acabar voldria cridar l'atenció sobre els punts següents:

a) ¿Per què el 19 de juliol féu possible que es lliurés el país a uns grups d'acció dels quals se sabia l'absoluta incapacitat organitzadora?

b) ¿Per què la CNT-FAI escollí el camí d'un tímid col·laboracionisme governamental en lloc d'anar a la dictadura de la revolució?

c) ¿Per què es complí el pronòstic d'aquells que asseguraven que el triomf del comunisme llibertari faria florir el tipus més desenvolupat de l'experiència política rural ibèrica, o sigui el caciquisme, en tota mena d'activitats?

d) ¿Per què s'ensorrà de manera tan ràpida l'estructura social, econòmica i bèl·ligera del sindicalisme català, àdhuc prescindint de la repugnància als dràstics procediments de la FAI?

I encara, unes tesis més generals a discutir:

a) No cal seguir els qui escriuen sobre el caràcter idíl·lic de l'anarquisme (com Brenan). Tota la literatura que he llegit conflueix en un punt: l'anarquisme no és un producte angèlic, sinó un subproducte suburbial de lectures mal digerides d'ateneu obrer. És un exemple de mala conformació de l'educació d'un poble.

b) Bona part de les aventures desgraciades del sindicalisme català es deuen a la manca de quadres. Dirigit per obrers i portat per obrers, mai no estigué a l'altura de les seves responsabilitats perquè a Catalunya existiren dos mons: el dels obrers i el dels burgesos i pre-burgesos. Aquests se separaren ràpidament d'aquells i els deixaren a llur sort. D'aquí la ineficàcia.